

Identiteetti ja moraali

Vuoden verran jatkunut työskentelyni Helsingin kaupungin tietokeskuksen tiloissa Suomen Akatemian rahoituksella on avannut minulle ainutlaatuisen ikkunan tarkastella suomalaista maantiedettä. Olen ollut ikään kuin ulkopuolinen ja osallinen yhtä aikaa – kuin Gillian Rosen kuvailemassa paradoksaalisessa tilassa, joka ”tekee mahdolliseksi sellaisten toisensa poissulkevien spatiaalisten positioiden ymmärtämisen, jota kartoilla on mahdotonta kuvata”. Miltä maantiede sitten näyttää tästä ikkunasta tarkasteltuna? Päälimmäisiksi nousee kaksi teemaa: identiteetti ja moraali. Kumpikaan ei ole uusi, mutta molemmat voivat silti avautua uudella tavalla.

Maantieteilijöille tuntuu olevan tyypillistä loputon pohdinta siitä, mikä ”todella” on maantiedettä. Keskustelua käydään tämänkin lehden palstoilla. Tässä ei sinänsä ole mitään arveluttavaa. Korkeintaan joku saattaisi pitää sitä osoituksena siitä, että tieteenalan itsetunto on pohjimmiltaan heikko. Kiinnostava piirre näissä pohdinnoissa on kuitenkin se, että samalla kun identiteettiä etsitään ja pyritään määrittelemään, otetaan – tietoisesti tai tiedostamatta – kantaa myös siihen, mikä *ei* ole maantiedettä. Näin maantieteilijät, jotka todellakin ovat postmodernin heterogeeninen joukko ja voisivat olla sitä hyvässä mielessä, tulevat rajanneeksi toinen toisiaan ulos, oman yhteisen tieteenalansa ulkopuolelle.

Mainion esimerkin tästä tarjosi Oulussa vuoden 2002 Maantieteen päivillä esitelmöinyt professori

John Matthews. Luonnonmaantieteilijä, jäätikkötutkija Matthews kuvasi esitelmässään maantieteen sisäkkäisiksi kehiksi. Keskelle asettui ydin. Tämä ydin, kuten professori Jussi Jauhiainen esitelmää seuranneessa kommentissaan totesi, oli graafisessa esityksessä sekä tyhjä että läpäisemätön. Sen jälkeen kuviossa oli kehä, joiden avulla määriteltiin, mitkä nykyisistä tutkimusteemoista ovat lähellä ”maantieteen ydintä” ja mitkä siitä kauempana. Lopulta määriteltiin ne tutkimusteemat, jotka eivät ole maantiedettä. Koska itse, suunnittelumaantieteestä jokunen vuosi sitten väitelleenä ja melko paljon kansainvälisissäkin *maantieteen* sarjoissa julkaisseena, en kyennyt asettamaan omaa tutkimusalaani millekään niistä kehistä, jotka Matthewsinkin mukaan olivat maantiedettä, poistuin salista hieman hämmentyneenä. Tässä urani vaiheessa tilanne ei enää herättänyt minukanlaista henkilökohtaista kriisiä – nuoremmille kollegoilleni saattoi niin käydäkin – vaan pikemminkin huvitti minua.

Huvittuneisuudesta nousi kuitenkin vakavampiakin tunnelmia. Miksi suvaitsevaisuus ja myönteinen monialaisuus on niin vaikeaa? Miksi emme kykene keskittymään siihen, mikä kaikki tutkimus voi olla merkittävää – vaikka luonnon tuntemuksen tai yhteiskunnallisen kehityksen kannalta – vaan käytämme sen sijaan energiaamme ”poliisi-työhön”? Mikä mahtaa olla pohjimmainen syy siihen, että tunnemme tarvetta määritellä toiset ulos? Julkisesti esillä olivat myös kysymykset ”*kenellä*

on oikeus määritellä maantiede?” sekä ”kuka *valvoo*, että maantieteilijät todella tekevät maantiedettä?” Illanvietossa käytiinkin huumorin sävyttämiä keskusteluja tiedepoliiseista, jotka kulkevat laitostemme käytävillä tarkastamassa, mitä tutkijat tutkivat – ja pohdittiin millaisin kriteerein tuolaiseen virkaan valitaan. Tämä jos jokin on *tiedepolitiikkaa*.

On olemassa riski, että tällainen politiikka ei jää kongressikeskusteluihin, vaan heijastuu tieteen kehityksen kannalta vakavampiinkin teemoihin, esimerkiksi virantäyttöihin. Tällöin on kysymys maantieteen moraalista. Tästä saatiin hiljattain esimakua Helsingissä. Ensin päätettiin etsiä kaupunkimaantieteen professuuriin viran hoitaja sijoittamalla (yhden) maantieteen laitoksen ilmoitustaululle lappu parhaaseen kenttätöaikaan, käyttämättä nykyisin muussa ilmoittelussa varsin vakiintuneita sähköisiä tiedonvälityskanavia. Valituksi tullut henkilö joko seuraa ilmoitustauluja poikkeuksellisen tunnollisesti tai sitten joku nimenomaan halusi, että juuri (ja vain) hän saa asiasta tiedon. Menettelytapa kismittää monia, ei vähiten siksi, että Helsingin ulkopuolella asuvilla ei ollut mitään mahdollisuutta saada tietoa hausta. Tiedepolitiikasta tuli näin myös *aluepolitiikkaa*.

Toisella kierroksella valittiin sijaiselle sijais- ta ja tällä kertaa asiasta ilmoitettiin myös sähköisesti. Tässä vaiheessa olin itsekin mukana ”haus-

sa” ja jäin ihmettelemään sitä menettelytapaa, jolla viran hoitaja valittiin. Sähköisessä tiedotteessa viransijaisuudesta kiinnostuneita pyydettiin *ilmoittautumaan* laitoksen esimiehelle. Tiedustellessani millä kriteereillä hakijat valitaan, jos varsinaisia hakupapereita ei tarvitse lähettää, minulle vastattiin, että paperit pyydetään ”tarvittaessa” jälkikäteen. Tätä ei lopulta katsottu tarpeelliseksi, vaan päätös tehtiin ilman minkäänlaisia hakemuksia luottaen ainoastaan (vanhempien) professoreiden intuitioon siitä, kuka hakijoista on pätevin – tai sopivin. Ironisesti voisi todeta, että jos tämä menettely yleistyy, hakuprosessit helpottuvat olennaisesti, koska hakijoita ei enää tarvitse arvioida ansioiden perusteella. Pelkkä nimi riittää.

Ajan hengen mukainen tarve määritellä ulkopuoliset ja lähellä ”ydintä” olevat, sekä se että ainoa ääneen lausuttu perustelu epädemokraattiselle virantäyttöprosessille oli sen määrittäminen ”laitoksen kokonaisedun mukaiseksi”, herättävät ajatuksen: professorien valinta tuntuu muistuttavan enemmän *poliittisia virkanimityksiä* kuin asian- tuntijaviran täyttöä. Tuntuu siltä, että olisikin rehellisempää perustaa avoimet (maan)tiedepuolueet jäsenkirjoineen. Aprikoitavaksi jää missä ja miten niiden kannatus mitattaisiin. Ja ketkä olisivat ääni-oikeutettuja? Päätelmä on kuitenkin selvä: suomalaisen maantieteen moraalilla ei voi tästä mennä kuin ylöspäin. Toivottavasti olen oikeassa.

HILLE KOSKELA

*Tutkijatohtori
Suomen Akatemia/
Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*